

César Aira
Vaiduokliai

Iš ispanų kalbos vertė Alma Naujokaitienė

R A R A

Vilnius, 2021

Gruodžio 31-os rytą visa Pachaldajų šeima apžiūrėjo savo naująjį butą Chosé Bonifasijo gatvėje, name numeris 2161-as, drauge su kraštovaizdžio architektu Bartolu Zakristanu Olmedu, pasamdytu apželdinti erdvius priekinio ir užpakalinio fasadų balkonus. Lipti iki pastato vidurio teko skalda dar užgriozdintais laiptais: jų įsigytasis butas, kaip ir visi kiti, užėmė visą aukštą, trečiąjį. Be Pachaldajų, buvo dar šeši savininkai, ir visi kaip tik šįryt, paskutinę metų dieną, suvažiavo pasižiūrėti, kaip vykdomi darbai. Statybininkai plušėjo iš peties. Apie vienuoliktą jau knibždėjo tikras skruzdelėlynas. Po teisybei, pagal sutartis septynis užbaigtus butus

turėjo priduoti kaip tik šią dieną, bet, kaip dažniausiai atsitinka, darbai vėlavo. Statybų bendrovės architektui Feliksui Tėjui teko penkiasdešimt kartų aukštyn ir žemyn kopti laiptais, kad išsklaidytų visas savininkų abejones ir rūpesčius. Beveik visi lankytojai atkako su palyda: vienas atsivedė kili-minės dangos tiesėją, kad išmatuotų butą, kitas – dailidę, trečias – plytelių klojėją arba interjero dekoratorę. Zakristanas Olmedas pasakojo apie žemaūges palmes, kurias eilėmis ketino susodinti balkonuose, o Pachaldajų vaikai tuo metu laigė po butus, dar neturinčius nei langų, nei durų. Oro kondicionierius įrenginėjo anksčiau negu liftus, šių imsis po švenčių. Kol kas per jų angas į viršų kilnojo statybinės medžiagas. Aukštakulniais avinčios ponios laipiojo dulkėtais, skalda apžirusiais laiptais; turėklai dar nebuvo pritvirtinti, todėl reikėjo būti ypač atsargioms. Iš pirmo požeminio aukšto garažų bus galima išvažiuoti į aikštelę nuožulnia plokštuma, kol kas dar neišklotą specialia neslidžia danga. Dar žemiau bus įrengtos sandėliavimo patalpos ir rezervuarai. Viršum šešto aukšto numatytas baseinas su šildomu vandeniu ir poilsio salė, iš jos vėrėsi plati stogų ir gatvių panorama. Ir namo prižiūrėtojo butas – nors buvo toks pat neužbaigtas kaip ir kiti šio pastato butai, jame jau keli mėnesiai gyveno sargo Raulio Vinjaso šeima. Patikimas žmogus, statybininkas iš Čilės, bet, kaip paaiškėjo, nepataisomas

girtuoklis. Karštis tvyrojo nežmoniškas. Žiūrėti žemyn iš viršaus atrodė pavojinga. Aplinkui terasą numatytų stiklinių atitvarų dar nebuvo. Lankytojai stengėsi laikyti vaikus atokiau nuo kraštų. Neužbaigtų pastatų erdvės iš tikrųjų atrodo mažesnės negu paskui, kai jau būna įstatyti langai ir durys, išklotos grindys. Visi tai žino – bet šios neužbaigtos erdvės kažkaip atrodė didesnės. Architektas Domingas Fresnas, atliksiantis antro aukšto apdailą, neramiai klaidžiojo po šių erdvų labirintą tarsi po dykvietės smėlį. Tėjus darbą atliko daugmaž gerai. Pastatas bent jau laikėsi ant savo pamatų, nors kaip ledų porcija irgi galėjo ištirpti saulėje. Pirmo aukšto apžiūrėti neatėjo niekas. Ketvirtame Kanų šeima, garbaus amžiaus porą su mažais vaikais, lydėjo dekoratorė, nepakartojamoji Elida Gramacho, garsiai vardijanti, ko reikės užuolaidoms pakabinti. Reikėjo atsižvelgti į kiekvieną detalę. Norint jas išryškinti būtinai reikėjo išmatuoti, kiek erdvės užims ir pati detalė, ir erdvė aplink ją. Tad išmatuotas kiekvienas šio didžiojo betoninio narvo trimatis milimetras. Moteris violetiniais drabužiais ant laiptų tarp penkto ir šešto aukštų vos gaudė kvapą. Kiti be jokių pastangų laipiojo aukštyn ir žemyn, lengvai ir grakščiai žengdami net per betonines plokštes. Savininkams delsimas, regis, nėra mažai netrukde: ne tik todėl, kad nereikėjo mokėti paskutinės įmokų dalies, kol butai galutinai netapo jų nuosavybe, –

jiems tiesiog patiko turėti dar šiek tiek laiko pamąstyti apie baldus ir apstatymą. Iliuziškai sumažėjusią erdvę matavimai išplėtė pagal tą patį principą, pagal kurį nusikėlė ir pats įsikraustymo terminas. Be to, žiauru būtų perimti nuosavybę kaip tik paskutinę metų dieną. Kol tėvai ramiai šnekučiavosi su Feliksu Tėjumi, penktame aukšte dvi penkerių ir trejų metų mergaičiukės Dorotėja ir Chosefina Iturbide Sanso trepsėdamos kėlė baltų dulkių debesis. Tėjus atsiprašęs skubiai pasisveikino su moterimi violetiniais drabužiais ir palydėjo ją į viršutinį aukštą. Pakeliui ji buvo supažindinta su Kanų šeima, iš poilsio salės lipančia žemyn. O Pachaldajai tuo metu iš savo balkono išlakių platanų aukštyje žiūrėjo į Bonifasijo gatvę. Nors dar be apsauginių grotelių, balkonai su aukštomis vertikalių stulpelių užtvaramis kol kas buvo vaikams saugiausios vietos. Šį rytą visur viešpatavo vaikiškumas. Viskas priklausė vaikams. Vaikų pasaulis tapo priešprieša dėl matavimų išsiplėtusiai erdvei ir sykiu sumenkusiam pavojui. Tikroji Visata išmatuojama milimetrais, ir ji milžiniška. Ten, kur yra vaikų, visada atsiranda tarpiniai dydžiai. Dekoratoriai buvo tikri miniatiūrų meistrai. Be to, visi šie galingi žmonės ir šis pelningas verslas veikė vaikų labui – jeigu ne jie, tėvai būtų rinkęsi gyventi viešbučiuose. Tarp jų šmirinėjo baisūs iki pusės išsirengę statybininkai. Riba tarp vargšų ir turtingų, tarp žmonių ir

žvėrių tebuvo laikina linija: vienos grupės užimtą erdvę netrukus perims kita. Nepaisant simbolikos, 31-oji žiauriai ir akivaizdžiai nurodė į šią padėtį. Dar viena nenuginčijama tiesa: vargšai taip pat turėjo teisę būti laimingi ir netgi galėjo tokie būti. Tarp didelių ir mažų pinigų sumų tarpininkauja vartojimas, juolab vartotojų įvairovė; kita vertus, turėjimas būna toks pat trumpalaikis kaip ir taryt neužbaigtame pastate įvykęs susirinkimas. Fresnas ketino viduje įkurdinti tiek pat augalų, kiek Zakristanas Olmedas – prisodinti lauke. Tam tikra prasme jie visi buvo krašto-vaizdžio architektai. Negana to, kol kas viskas buvo tik išorė. Pastatas bus baigtas, kai viskas pataps vidumi. Nėdūke intymia šarvuota visata. Pats Feliksas Tėjus išnyks kaip metų suneštas dulkių debesis. Vaikai čia bent kiek paūgės. Šeimyna iš pirmo aukšto, regis, Lopesai, turėjo mažų vaikų ir jau sukinėjosi kvadratiname raudonomis plytelėmis išklotame kiemelyje. Antras aukštas priklausė tėvams tos moters violetiniais drabužiais, apsigyvensiančios šeštajame, – jie atvyko su anūkais. Vargu ar galėjo būti daugiau vaikų; kiekvienas turės susikūręs po savo pasaulė-vaizdį ir jie visi sluoksniais klosis vienas ant kito. Ponia Gramacho tris valandas kažką žymėjosi, užsirašinėdama skaičius iš dangaus. Ponia Iturbide teigė mačiusi siaubingą monstrą, tuklų kaip sumo imtynininkas. Tas tipas buvo iš

Santjago del Estero¹. Lifo šachta kilo platforma su kaušais, traukiama nedidelio motoro. Apie pirmą valandą, prieš visiems pradėdant skirstytis, pirmame aukšte, kur buvo vėšiausia, įvyko improvizuotas susirinkimas. Iš viršutinio aukšto matėsi policijos nuovados Bonorino gatvėje, kitapus namo, kiemas. Garbaus amžiaus ponas, Lopesų dailidė, išmatavo kelias sienas būsimų knygų lentynų ir spintų gamybai. Kadangi savininkai butus pirko iš anksto, spintas kiekvienas norėjo įsirengti pagal savo skonį. Statybų bendrovė pasiūlė dailidžių įmonę, ši apsiėmė prižiūrėti keturis aukštus – jų dirbtuvės priims užsakymus tiesiai iš dekoratorių. Apačioje, kol kalbėjosi tėvai, būrelis vaikų stebėjo, kaip darbininkai gatvėje į didelį metalinį konteinerį verčia statybines atliekas – karučius jie stūmė nuožulnia, per šali-gatvį permesta lenta; iš parduotuvės už kampo grįžtančios moterys, apsikrovusios pirkiniais vakaro vaisėms, buvo nepatenkintos, kad reikia paėjėti gatve. Domingas Fresnas šnekėjosi su pažįstamu jaunu barzdočiumi architektu, įrengsiančiu šeštąjį aukštą. Abudu sutarė, kad metas pradėti apdailą artėja strimgalviais: nors pastatas neužbaigtas ir nesaugus, pilnas šiukšlių ir atvirų erdvių, statybos darbai artimiausiomis dienomis gali būti užbaigti. Elida Gramacho,

¹ Miestas Argentinoje (čia ir toliau – vert. past.).

dabar jau išėjusi, manė taip pat. Nelabai į tai gilindamiesi, butų savininkai galvojo apie ką kita. Bet būtent jie turėjo matyti, kaip mūrininkai išnyksta tyliai ir be pėdsakų, it orą išleidę balionai. Elektrikai baigė darbą lygiai pirmą po vidudienio ir dingo. Tėjus dar ši bei tą aptarė su grupės vadovu, paskui abu patraukė patikrinti planų, prie kurių užgaišo dar ketvirtį valandos. Išvedžioti kabelius pavyko labai greitai, o kištukinius lizdus ir visa kita galės sutvarkyti per vieną popietę. Moters violetiniais drabužiais tėvai su jos vaikais užlipo į viršų apžiūrėti salės su baseinu – šis jau buvo išklotas mažomis žydromis plytelėmis. Būsimajame namo prižiūrėtojo priebutyje drabužius ant virvės džiaustė liesutė skurdžiai apsirengusi moteris. Tai buvo sargo žmona Eliza Vikunja. Lankytojai apžiūrinėjo keistos ir netaisyklingos formos vandens rezervuarą, vainikuojantį pastatą su puikia palydovine antena, televizijos vaizdais aprūpinančia visus aukštus. Ant aštraus metalinio šios antenos krašto, kur net paukštis nebūtų išdrįšęs nutūpti, sėdėjo trys vyrai, visiškai nuogi, pasukę veidus į vidurdienio saulę; žinoma, niekas jų nepastebėjo. Trečiame aukšte Pachaldajai vartė didelį pailgą aplanką ir klausėsi Zakristano Olmedo paaiškinimų. Vaikams taip pat magėjo pareikšti savo nuomonę. Vaikai apskritai tenorėjo pasižvalgyti iš balkonų: nesvarbu, iš kur buvo atvykę, aukščio skirtumas žavėjo visus; net

kraustantis iš trečio aukšto į trečią vis tiek buvo kitaip. Iš tokio pat aukščio matei visai ką kita. Vaikams šaudavo keistų, kartais nelogiškų minčių apie tai, kur jie atsidūrę. Jie vėl pradėjo laigyti po kambarius, ant pliko cemento. Šviesa skverbėsi į tolimiausius kampus. Lyg būtų atsidūrę režiais sudalintose pievose, tik paaukštintose. Feliksas Tėjus apsikeitė sveikinimais ir geriausiais linkėjimais naujų metų proga su šeima, jau besiruošiančia išeiti, ir išreiškė pagristą įsitikinimą, kad „naujuose namuose jie bus laimingi“.

Butų savininkai susidarė nuomonę apie tikėtiną laimės idėją; jie matė, kad ją gaubia vėlavimas (jis nuo šiol džiugino juos) ir tam tikras veiksmų lėtumas. Žodžiu, jie netikėjo, kad viskas vyks kaip planuota, tai yra sparčiai. Linko manyti, kad finišo tiesioji ateis švelniai; taip ėjosi nuo tada, kai prieš metus jie sumokėjo rankpinigius ir tapo butų savininkais. Kodėl dabar viskas turėtų pasikeisti? Negi tik todėl, kad metai eina į pabaigą? Tiesa, jie žinojo, kad įvyks pokytis, bet tik paskutinę akimirką, po visų ankstesniųjų akimirkų. Neįvyks nei šiandien, nei rytoj, nei kurią nors kitą iš anksto numatytą dieną. Įvyki, kaip ir suvokimą apie įvyki, atskiria riba. Tačiau ta riba tiesiog yra ten, kur yra, ir niekur kitur. Daugiausiai dėmesio jie skyrė metams kaip laiko tarpsniui, o ne metų pabaigai. Nereikia nė sakyti, kad buvo

teisūs, nepaisant visko ir visų, nepaisant netgi to, teisūs jie esti ar ne.

Metų ir akimirkos sąjunga buvo tarsi pastato nuosavybės teisė. Žinoma, kiekvienas turėjo savo butą, garažą ir sandėliuką, bet nieko daugiau – tik tai ir galėjo parduoti. Bet tuo pat metu jiems priklausė ir visas pastatas. Štai kaip veikia kolektyvinė nuosavybė.

Gatvėje, ant aukščiausio statybinių šiukšlių konteinerio krašto, nejudėdamas stovėjo jaunas mūrininkas Chuanas Chosė Martinesas su tuščiu kibiru rankoje. Išsiblaškęs žiūrėjo į kažką už kampo. Nieko ypatingo nebuvo nei už kampo, nei jo paties asmenyje. Eilinis subjektas, žvilgsnis ties juo galbūt ir stabtelėtų sekundę. Keletas pažvelgė į jį, bet tik dėl to, kad jis taip aukštai stovėjo ir lyg sustingęs žiūrėjo į kažką už kampo, dėl to beprasmiu vaikiško (nes buvo labai jaunas) malonumo išsilaikyti nejudant aukštoje vietoje, kur, be jo, nieko daugiau nebuvo. Vienintelis ypatingas dalykas, tegu ir akimirka, buvo tas dirbančiojo nejudrumas. Tarsi būtų sustabdytas pats judėjimas jo nesustabdant, nes už tas akimirkas jis vis tiek gaus algą. Panašiai kaip genialaus meistro sukurta statula – tiesiog stovi, o jos kaina tolydžio didėja. Tai buvo visokio lengvo absurdo patvirtinimas. Tie, kurie šiek tiek išsiblaškę stebėjo jį, žiūrintį į kažką iš tam tikro atstumo, taip pat žinojo būsimas sapno